

Модернізація процесу підготовки викладачів фізичного виховання у вищих навчальних закладах України: стандарти, інноваційні моделі

*Котенджи Леонід Валентинович¹, Дека Іванна Петрівна²,
Бойченко Сергій Володимирович³*

Опубліковано	Секція	УДК
23.03.2023	Освіта/Педагогіка	378.147

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7781655>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті розглядається актуальне питання модернізації процесу підготовки викладачів фізичного виховання у вищих навчальних закладах України. Одним з їх головних завдань, у зв'язку з модернізацією системи освіти, є поліпшення професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання за допомогою інноваційних технологій. В умовах нової парадигми вищої професійної освіти, важливим є забезпечення соціальної адаптації здобувача освіти до постійно змінюваних життєвих умов та формування духовно і фізично здорового майбутнього фахівця. Перед вищими навчальними закладами постають завдання цілеспрямованого розвитку педагога, залучення його до активних способів освоєння соціального та культурологічного досвіду. Важливим у процесі модернізації підготовки викладачів фізичного виховання є використання інтерактивних методів навчання та сучасних технологій. У статті наведено приклади стандартів та інноваційних моделей, що сприятимуть підвищенню якості підготовки фахівців.

Ключові слова: фізичне виховання, інноваційні моделі, модернізація, професійний розвиток, міждисциплінарний підхід.

Modernization of the process of training physical education teachers in higher educational institutions of Ukraine: standards, innovative models

Annotation. The article explores the pressing issue of modernizing the training process for physical education teachers in Ukrainian higher education institutions. One of the primary objectives of higher education institutions in light of the education system's modernization is to enhance the professional preparation of prospective physical education specialists through the application of innovative technologies. With the new paradigm of higher professional education, it's crucial to ensure that students are socially adaptable to the constantly evolving

¹ кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, завідувач кафедри фізичного виховання, факультет фізичного виховання, Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, вул. Шмідта, 4, тимчасово переміщений до: м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66, <https://orcid.org/0000-0002-2347-5207>

² кандидат педагогічних наук, викладач, кафедра фізичного виховання та реабілітації, Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль, вул. Кривоноса 2, <https://orcid.org/0000-0001-9620-630X>

³ старший викладач, кафедра футболу, тренерський факультет, Національний університет фізичного виховання та спорту України, м. Київ, вул. Фізкультури 1, <https://orcid.org/0000-0002-1196-3852>

living conditions and that they become physically and spiritually healthy future experts. The modernization of physical education teacher training at the present stage is in line with Ukraine's educational policy's overall strategy, which prioritizes achieving a high standard of education that satisfies the needs of individuals, society, and state development. It also focuses on developing teachers' professional skills and involving them in active ways of acquiring social and cultural experience to be applied in their future work. In the process of modernizing the training of physical education teachers, the incorporation of interactive teaching methods and modern technologies is crucial. The article provides examples of standards and innovative models that can help improve the quality of training of physical education teachers in higher educational institutions in Ukraine. Current challenges and problems of physical culture and sports were considered, therefore an interdisciplinary approach to the training of physical education teachers is very important. The main steps with the help of which the process of training physical education teachers in Ukraine can be modernized, including the revision of training programs, the use of modern technologies in the educational process, and the implementation of various types of practices and internships, have been identified. It is also important to involve experienced specialists in the educational process and organize master classes so that teachers can learn from the best representatives of their field.

Keywords: physical education, innovative models, modernization, professional development, interdisciplinary approach.

Вступ

Сьогодні освітня система зіткнулася з викликами та можливостями, включаючи нові технології, мінливі ринки праці, міграцію, конфлікти, екологічні та політичні зміни. Щоб досягти успіху в теперішньому та майбутньому середовищі, необхідно, аби майбутні фахівці мали доступ до якісної освіти. Це розвиває їх навички, знання, ставлення і цінності та дає їм змогу стати успішними, знайти продуктивну роботу, навчатися й перенавчатися, активно брати участь у різних спільнотах, приймати мудрі рішення.

Проблема полягає у тому, що процес підготовки викладачів фізичного виховання в українських вищих навчальних закладах потребує модернізації з огляду на відповідність сучасним вимогам і стандартам. Наявні методи та підходи до підготовки викладачів фізичного виховання можуть бути застарілими та неефективними для забезпечення якісної освіти. Окрім того, існує потреба в розробці та впровадженні інноваційних моделей підготовки викладачів фізичного виховання, які б дозволили враховувати сучасні тенденції у фізичній культурі та спорті.

На сьогоднішній день вивченню даного питання присвячена невелика кількість наукових робіт, проте деякі теоретичні засади, на які варто спиратися, було визначено. Зокрема, К. Мазур в своєму дослідженні виділила основні напрями розвитку вищої освіти в галузі фізичної культури, до яких було віднесено створення умов для практичної реалізації підготовки кваліфікованих фахівців-професіоналів, впровадження інноваційних технологій в освітній процес, удосконалення змісту даного напрямку освіти [6].

З багатьох досліджень бачимо, що важливою складовою модернізації будь-якої галузі освіти, зокрема і фізкультурної, є використання інноваційних технологій та їх включення до навчального процесу. Так, В. Жабчик у своїй роботі дослідив роль інноваційних технологій у процесі занять з фізичної культури та визначив найбільшу перспективу їх використання – підвищення творчості викладача. Основною ж проблемою у впровадженні інноваційних технологій на уроках з фізичної культури

залишається необхідність перенесення пріоритету з традиційної форми навчання на інноваційну [3].

Метою дослідження є визначення та аналіз можливих шляхів модернізації підготовки викладачів фізичного виховання у вищих навчальних закладах України, характеристика основних стандартів та інноваційних моделей, характерних для модернізованої підготовки фахівців даного напрямку.

Результати

Сучасна освіта знаходиться на етапі якісних змін, оскільки вона має виконувати соціальне завдання - готувати конкурентоздатних фахівців, які зможуть адаптуватися до швидкозмінних умов професійної діяльності. Це призвело до появи нової освітньої парадигми, яка заснована на гуманістичних принципах та спрямована на задоволення потреб кожної особистості. Згідно з цією парадигмою, основним пріоритетом вищої освіти є орієнтація на інтереси кожної особистості та врахування сучасних тенденцій суспільного розвитку. Це зумовило пошук нових, ефективних, диверсифікованих, відкритих та мобільних систем навчання.

Україна ставить перед собою завдання поширення інноваційних процесів у вищій освіті, проте це призводить до протиріччя між вимогами суспільства до педагога і рівнем його підготовки. Серед проблем вищої освіти можна виділити [5, с. 280]:

- недостатню профільну підготовку молоді в системі загальної середньої освіти;
- невідповідність вимогам ринку праці та змісту навчання;
- недосконалу систему методів навчання;
- невідповідну оцінку рівня професійної підготовки фахівців;
- недостатню науково-методичну базу для моніторингу і контролю якості професійної підготовки фахівців;
- відсутність системи ефективних методик для оцінки рівня професійної підготовки здобувачів освіти.

У зв'язку зі змінами в освіті відбувається зростання вимог до особистості вчителів, їхньої компетентності та майстерності, що стимулює пошук механізмів для максимального розвитку талантів та обдарованості студентів, а також вдосконалення викладання педагогічних дисциплін.

Згідно з сучасними концепціями, професійна підготовка вчителя фізичного виховання є цілісним педагогічним процесом, в рамках якого відбувається становлення його особистості, розвиток загальної та професійної культури [9, с. 110]. Проаналізувавши існуючі дані, було виділено основні напрями розвитку вищої освіти у галузі фізичної культури і спорту (рис. 1).

В сучасному суспільстві вимоги до рівня професіоналізму особистості значно зростають, що призводить до необхідності розширення та оновлення освітнього спектру з професійної та комунікативної підготовки фахівців загалом, а зокрема, спеціалістів з фізичного виховання та спорту. Викладачі повинні розвивати свої професійні уміння не тільки контролюючи знання та вміння здобувачів освіти, але й проводячи діагностику їх діяльності, щоб вчасно допомогти їм у засвоєнні нового матеріалу та в застосуванні отриманих знань.

У зв'язку з інтеграцією сучасної української освіти в загальноуніверситетський та світовий освітній простір, викладачі повинні усвідомлювати засади та принципи професійної підготовки. Активний розвиток новітніх педагогічних технологій сприяє збагаченню професійної та методичної підготовки викладачів, наповнюючи їх новим змістом, формами та методами навчання. Усвідомленню власного покликання, реальній оцінці потенційних можливостей сприяє технологічна грамотність викладача фізичного виховання [2, с. 285].

Рис.1. Основні напрями розвитку вищої освіти в галузі фізичної культури та спорту

Джерело: власна розробка авторів

Педагогічна діяльність викладача фізичного виховання має важливе соціальне значення, оскільки сприяє формуванню особистості, розвитку творчого та конструктивного підходу, організації та діагностики. Вона має вплив на розумовий та фізіологічний розвиток студентів, що допомагає у відтворенні суспільного потенціалу [1, с. 8]. У зв'язку з цим, соціально-педагогічні функції вчителя фізичного виховання, такі як вихователь, організатор та дослідник, постійно розвиваються та ускладнюються.

Педагогічні вміння викладача фізичної культури є важливим елементом професійної діяльності у цій галузі. Такому фахівцю необхідно мати не тільки освіту в цій галузі, але й бути досвідченим педагогом, який вміє передавати свої знання та навички студентам. Вимоги до педагогічних вмінь викладача фізичної культури наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні групи педагогічних вмінь викладача фізичної культури

Група вмінь	Характеристика
Організаційні	Вміння організовувати фізкультурно-спортивну діяльність різного виду
Проектувальні	Вміння планувати та проводити фізкультурно-спортивні виховні справи різного типу
Прогностичні	Навички прогнозування результатів спортивної роботи
Конструктивні	Вміння відбирати, аналізувати та синтезувати матеріал за спеціальністю
Комунікативні	Вміння встановлювати педагогічно

	доцільні відносини, знаходити контакт, спільну мову і правильний тон спілкування з різними людьми
Рефлексивні	Вміння рефлексивного аналізу своєї професійної діяльності

Джерело: [6]

Широкий спектр вмінь дозволяє ефективно взаємодіяти із здобувачами освіти та досягати максимальних результатів у навчанні.

У світі, де розвиток технологій та зміна ринку праці вимагає від суспільства здатності до комунікації, співпраці і розвитку, стають все важливішими навички креативності, лідерства та міжособистісного спілкування – «softskills». В більшості ВНЗ не приділяють достатньо уваги розвитку «soft skills» у студентів, натомість, програми перенавантажені навчальними дисциплінами, які сприяють формуванню «hard skills» - конкретних навичок, пов'язаних з фундаментальними та спеціальними знаннями, практичною підготовкою тощо [4, с. 28].

Розвиток «м'яких навичок», до яких належать критичне мислення, робота в команді, креативність, розв'язання конфліктів та вирішення різного типу проблем, має стати першочерговим завданням для викладачів фізичної культури. Для отримання такого типу навичок необхідні нові стратегії та інновації неформальної освіти [12, с. 25].

Включення програм формування «soft skills» у підготовку викладачів фізичного виховання в українських вищих навчальних закладах може бути однією з модернізацій процесу навчання. Їх розвиток можна здійснювати за допомогою різних методів та підходів, зокрема [8, с. 304]:

1. Включення в навчальні програми спеціальних курсів (тренінги з комунікації, лідерства, співпраці, конфліктології та інші).
2. Організація семінарів, майстер-класів та тренінгів, на яких викладачі зможуть розвивати свої «soft skills» та обмінюватись досвідом з колегами.
3. Використання інтерактивних методів навчання, таких як рольові ігри, дискусії, проектні завдання, що допоможуть викладачам розвивати навички співпраці, комунікації та проблемного мислення.

У сучасному світі, де ставиться все більше вимог до якості освіти та підготовки фахівців, вищі навчальні заклади звертають особливу увагу на розробку та впровадження інноваційних моделей процесу підготовки викладачів фізичного виховання. Ці моделі передбачають застосування сучасних підходів та методів навчання, що дозволяють ефективніше формувати професійні компетенції та вміння майбутніх викладачів. Інноваційні моделі передбачають використання активного навчання, розвитку критичного мислення та творчості студентів, що дозволяє підготувати викладачів з новим поглядом на навчальний процес та здатністю до постійного самовдосконалення.

Система навчання спеціалістів у галузі фізичної культури характеризується створенням довготривалого навчально-виховного процесу, який базується на використанні різноманітних методів та засобів, що можуть бути змінними, а також включає інноваційні технології.

У підготовці викладачів фізичної культури можна використовувати різноманітні інноваційні технології для підвищення якості навчання та підвищення мотивації студентів. Наприклад [7, с. 225]:

- 1) інтерактивні методи навчання – відеоуроки, онлайн-тести, віртуальні лабораторії тощо;
- 2) спеціальне програмне забезпечення для навчання та аналізу даних, що дозволяє отримувати доступ до великої кількості інформації та досліджувати її;
- 3) інтернет-ресурси для розширення можливостей навчання (відео-лекції, електронні книги, журнали тощо);
- 4) новітні технології – віртуальна та доповнена реальність, що дозволяють зануритися у певну ситуацію;
- 5) соціальні мережі та платформи для навчання і спілкування, що дає змогу обговорювати певний матеріал, обмінюватися думками та отримувати фідбек від колег.

Імерсивні технології можуть відігравати важливу роль у модернізації професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема викладачів фізичної культури. Імерсивні технології охоплюють такі інструменти, як віртуальна реальність, розширена реальність та інтерактивні додатки, що дозволяють користувачеві взаємодіяти з цифровим середовищем, надаючи йому можливість бути частиною симуляції чи ігрового середовища. Використання імерсивних технологій може допомогти підвищити якість навчання та забезпечити практичний досвід для майбутніх викладачів фізичної культури [3, с. 65]. Наприклад, віртуальна реальність може надати студентам можливість взаємодіяти з тренажерними залами та іншими спортивними середовищами, що дозволить їм набути практичного досвіду у безпечній та контрольованій обстановці.

Педагоги не повинні сприймати віртуальні навчальні середовища лише як захоплюючу технологію, а, перш за все, формувати умови для досягнення результатів навчання. Тривалий час віртуальна реальність асоціювалася зі сферою розваг і дозвілля, що призвело до формування відповідних стереотипів у суспільстві. Тому вчитель повинен враховувати таке соціокультурне позиціонування імерсивних технологій. Перед тим, як організувати віртуальне навчальне середовище, необхідно зробити своєрідне роз'яснення для здобувачів освіти щодо призначення та принципів цього простору, зазначивши пріоритет навчальної мети [11, с. 30].

Фізичне виховання є дисципліною, що націлена на розвиток рухової активності студентів. В результаті навчання формуються навички володіння предметними засобами спілкування, мовленнєво-руховою координацією, виразністю, чіткістю, тоном і темпом мовлення, а також здатність до невербального спілкування через дії. Ці навички є важливими для успішного проведення практичних занять з фізичного виховання.

Моделі інноваційної модернізації процесу підготовки викладачів фізичного виховання в українських вищих навчальних закладах включають в себе нові підходи та методики навчання, які сприяють покращенню якості підготовки майбутніх викладачів. Серед цих моделей можуть бути використані інтерактивні технології навчання, віртуальні класи, електронні підручники, інтернет-ресурси, відеоуроки та інші сучасні засоби. Крім того, важливим елементом є практичне навчання, де студенти мають змогу набувати досвід роботи в реальних умовах із застосуванням новітніх технологій та інноваційних підходів [6, с. 433]. Всі ці моделі спрямовані на покращення професійної підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання та забезпечення їх високої компетентності в сучасних умовах.

Останнім часом у вищих навчальних закладах стають популярними інноваційні методи навчання, що дають змогу використовувати нові технології викладання (рис. 2).

Рис. 2. Головні інноваційні методи навчання у вищих навчальних закладах
Джерело: [7].

Модернізація підготовки викладачів фізичної культури передбачає використання сучасних методик та технологій навчання, зокрема врахування особливостей розвитку молодших школярів та їх фізичних можливостей. Дослідження морфофункціональних можливостей організму юних спортсменів може бути корисним для викладачів фізичної культури, які мають намір займатися підготовкою дітей в цьому віковому діапазоні. Наприклад, визначення індексів Кетле, Бругша допоможуть виявити, чи відповідає маса тіла спортсменів його довжині; визначення індексу Скібінського допоможе виявити функціональні можливості дихальної та серцево-судинної системи. Результати дослідження можуть допомогти врахувати особливості розвитку дітей при плануванні та проведенні занять з фізичного виховання та спорту [10, с. 67].

Сучасні вимоги до педагогічної освіти призводять до фундаментальних змін у підходах до неї: актуальним стає системний підхід до інтеграції всього змісту навчання, що забезпечує цілісну освіту, яка відображає структуру діяльності майбутнього вчителя. У контексті підготовки учителів фізичного виховання в системі вищої освіти, найбільш значущі положення полягають у [5, с. 281]:

- встановленні особистісно орієнтованої, гуманістичної парадигми освіти;
- поступовому входженні вітчизняної вищої школи в європейський і світовий освітній простір;
- сучасних ідей та концепціях педагогічної освіти.

Для покращення освіти педагогів необхідно поєднати інноваційні підходи, спрямовані на вирішення найактуальніших проблем, зі збереженням традиційних цінностей та національних особливостей.

Висновки

Отже, викладачі фізичної культури повинні мати не лише високу фахову компетентність, а й бути орієнтованими на використання інноваційних методик та моделей навчання.

Розповсюдження інноваційних процесів в освітньому просторі вищого навчального закладу викликало розвиток нових механізмів професійної підготовки та

створення внутрішнього управління якістю освіти. Це включає розробку інноваційних методик, процесів та ресурсів, відображених у нормативних та організаційно-розпорядчих документах, а також процедури контролю якості професійної підготовки викладачів та основні напрямки діяльності вищого навчального закладу.

Для ефективної підготовки викладачів фізичного виховання були розглянуті стандарти та інноваційні моделі, які дозволяють формувати в них професійні навички та використовувати новітні технології у навчальному процесі. Зокрема, було представлено моделі професійного розвитку викладачів фізичного виховання, які передбачають впровадження інноваційних методик, таких як використання інтерактивних технологій, онлайн-курсів та вебінарів.

Модернізація процесу підготовки викладачів фізичного виховання вимагає впровадження внутрішнього контролю якості освіти, який забезпечує виконання стандартів та розвиток нових методик навчання.

Перспективою подальших досліджень може бути удосконалення навчально-методичного забезпечення для розвитку широкого спектру якостей у викладачів фізичного виховання.

Список використаних джерел

1. Атаманюк С. Теорія і практика підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до використання інноваційних видів рухової активності у професійній діяльності. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2021. № 9(2). С. 6–14.
2. Атаманюк С. І., Кириченко О. В. Практичні аспекти підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до використання інноваційних видів рухової активності у професійній діяльності. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2021. Т. 10, № 3. С. 284–288.
3. Жабчик В. Інноваційні технології та технології дистанційного навчання на уроках фізичної культури. *Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту*. 2021. № 5. С. 63–67.
4. Кондур О. З., Михайлишин Г. Й., Серман Л. І. Формування «м'яких навичок» у майбутніх спортсменів та викладачів фізичної культури. *Журнал Прикарпатського університету імені Василя Стефаника*. 2022. № 9(1). С. 27–36.
5. Коновальська Л. О., Кушнірюк С. Г. Основні напрямки модернізації професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в контексті світових тенденцій розвитку вищої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2019. № 3(110). С. 279–281.
6. Мазур К. Розвиток системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах. *Science: Development and Factors its Influence: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference, Amsterdam, Netherlands, 26-28 December 2022*. Amsterdam, 2022. № 138. С. 432–435.
7. Отравенко О. Інноваційні методи навчання як основа якісної професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2019. Вип. спецвип. С. 222–230.
8. Сліпецький В. П. Розвиток комунікативних умінь та навичок студентів як майбутніх викладачів фізичної культури. *Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвиненої особистості: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Слов'янськ, Краматорськ, 18-19 березня 2020 р.* Слов'янськ-Краматорськ, 2020. С. 302–308.
9. Согоконь О., Кривобок І. Модернізація процесу підготовки фахівців з фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю. *Технології здоров'язбережування в*

сучасних закладах освіти України: проблеми та перспективи: матеріали Всеукр. студ. наук.-практ. конф. Полтава, 2019. С. 109–112.

10. Шавель Х. Є. Функціональні можливості дихальної та серцево-судинної систем організму юних спортсменів 7-10 років, які займаються дайто-рю айкі-дзюдзюцу / Шавель Х.Є., Концовська С. Я. *Традиції та новації у підготовці фахівців з фізичної культури та фізичної реабілітації: зб. тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2021. С. 66-70.*
11. Bakhmat N., Kruty K., Tolchieva H., Pushkarova T. Modernization of future teachers' professional training: on the role of immersive technologies. *Futurity Education*. 2022. Vol. 2, No 1. P. 28–37.
12. Voiko A. Innovative Development of Non-Formal Education in Ukraine: Definition of Soft Skills. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Київ: Інститут проблем виховання НАПН України. 2021. № 25. С. 22–33.*